

Miroslav Bárta

Temelín, nebo pyramida, to vyjde nastejno

Egyptolog Miroslav Bárta vidí mezi pády minulých civilizací včetně starověkého Egypta a prohlubující se krizí západního světa mnohé paralely. Na prvním místě připomíná neúnosné mandatorní výdaje.

☞ Josef Pravec

Euroamerická civilizace stojí na osudové křižovatce: téměř stejně jako kdysi Egypt v době Staré říše před 4500 lety. Tíží ji neúnosné sociální výdaje, rozbujelá byrokracie a neschopná politická elita. Bude muset podstoupit ozdravnou operaci, která zřejmě bude bolestivá: v modernizovaném státě se například přestanou vyplácet důchody, tvrdí egyptolog Miroslav Bárta, jenž se z akademického poklidu své pracovní odvážil vstoupit do centra současného politicko-ekonomického dění. Jím

vedený kolektiv nedávno vydal obsáhlou a ve světě ojedinělou publikaci „Kolaps a regenerace“ (viz recenze na str. 49), v níž mapuje anatomii vzniku a především zániku světových civilizací a kultur a analyzuje i některé zlomové okamžiky českých dějin. Zdaleka ale nejde jen o minulost.

Jádro autorského týmu se od března přetransformuje v nový think tank, kde se odborníci – od archeologa přes historika, ekonoma, klimatologa až po teologa – pokusí přetavit vědomosti o fungování dřívějších společností v návrhy, jak by mohla zregenerovat současná euroamerická civilizace.

Bárta v sobě nezapře egyptologa, odborníka, který se s ohledem na svoji profesi umí vnírat do myšlení zformovaného jinou kulturou. Tvrdí, že Západ nemá patent na rozum, a nemůže proto vnucovat vlastní představy lidem v jiných částech světa. Ani současným Egypťanům. „Uveďte mi jediný důvod, proč bychom jim měli mluvit do jejich věcí,“ říká.

Proč zrovna egyptolog stojí u zrodu publikace, která se zabývá kolapsy minulých civilizací a úvahami, zda se něco podobného opět nezopakuje?

Kolem Českého egyptologického ústavu existuje početný mezioborový tým, který už dlouhá léta řeší, jak se civilizace vyvíjejí, jaké jsou faktory jejich rozvoje i úpadku, jak to vše ovlivňují proměny krajiny či klimatu. Už v roce 2006, když ve světě ještě vše fungovalo, jsme udělali na toto téma velký seminář, přece jen jsme cítili, že se doba začíná měnit. Výsledky byly zajímavé: dospěli jsme k závěru, že kolapsy lidských společenství mívají podobný průběh a určité zákonitosti. Teď jde o největší mezioborový výstup i v mezinárodním srovnání, jiná taková kniha zatím není.

Starý Egypt je skutečně dobrým příkladem. Měl sofistikovanou státní správu, propracovaný výběr daní, rozvinutý jazyk, písemné prameny, propracované předávání informací na velkou vzdálenost a jejich uchování i složitou ekonomiku. Podíváte-li se na technologii moci starou pět tisíc let nebo na monumentální stavby symbolizující autoritu vládnoucího režimu, tak je to hodně podobné. Temelín, nebo pyramida, to vyjde skoro stejně.

Civilizace však za těch 50 či 40 století pokročila. Lze to vůbec srovnávat?

Vnější projevy jsou jiné, ale hlavní faktory, které ovládají společnost, zůstávají stejné. O tom hovoří i naše knížka. Máme sice počítače, informace se šíří rychleji, avšak projevy krize zůstávají velice podobné. Člověk ostatně také.

Je o takové výzkumy a publikace zájem i mezi laiky?

Samozřejmě nevíme, jak bude reagovat odborná veřejnost či naši politici. Ale už v 90. letech se o tuto tematiku začalo zajímat NATO. Armáda v západních zemích představuje velice vyspělý komponent, nejlepší vojáci často odcházejí do veřejného sektoru, do ekonomiky. Tím mám na mysli zejména USA. Takové vojáky nezajímá jen, zda přežijí do dalšího rozpočtu, ale také to, co například budou dělat za krize, pokud přijdou velké problémy. A hledají příklady. Právě kolem roku 2200 před Kristem většina kultur na severní polokouli zkolabovala, transformací neprocházela jen Egypt, ale celá Syropalestina, Přední východ i Evropa. Přišla sucha, migrace, najednou se to sesypalo. Pak už stojí za to tyto fenomény studovat, a být tak alespoň trochu připraven na situaci, jež může nastat.

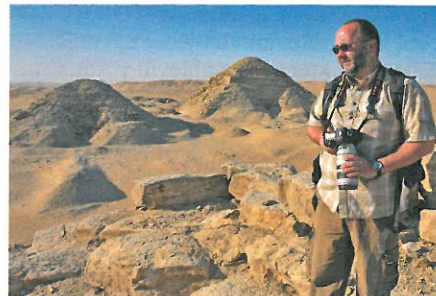
Takže už pád staroegyptské říše je předobrazem kolapsu, k němuž může dojít dnes?

Strukturálně je to vesměs stejné. Paralel naleznete spoustu: úpadek ekonomiky spojený s inflací nebo zákon zmenšujících se výnosů. Ten říká, že když chcete udržet alespoň stávající stav, tak vás to stejně stojí stále více energie a financí. Stejný je ohromný vzestup mandatorních výdajů a hypertrofie státních úředníků. Nebo nepotismus, kdy se úřady dědí buď přímo v rámci širší rodiny, či alespoň nějaké zájmové skupiny. Podobný je pokles legitimacy, tedy toho, jak je vládnoucí elita vnímána populací. Tehdy i teď její úroveň klesala. K tomu přistupuje dopad klimatických změn.

SELHÁNÍ FARAONSKÝCH PROJEKTŮ

Jak chcete srovnávat mandatorní výdaje v moderním sociálním státě s výdaji orientální despotie na úsvitu dějin?

Mandatorní výdaje souvisejí s ohromným počtem úředníků, kteří si osobují více a více privilegií a rozhodovacích pravomocí. Tak tomu bylo v Egyptě a stejně je to i v Evropě. Ve vyspělých ➔

Miroslav Bárta (42)

Vzdělání:

Vystudoval egyptologii a archeologii na Univerzitě Karlově v Praze, později studoval v Hamburku, v roce 2009 byl jmenován profesorem egyptologie na Univerzitě Karlově.

Kariéra:

Vyučoval na vysokých školách v Berlíně a ve Filadelfii, nyní je vedoucím projektu Českého egyptologického ústavu pro archeologické a environmentální výzkumy v Egyptě a Súdánu. Mezi jeho hlavní zájmy patří kromě období stavitelů pyramid za Staré říše (práce na pyramidovém poli u Abúsiru a výzkumy v Západní poušti, které vede) vývoj starověkých civilizací a vztah člověka a přírodního prostředí. Dlouhodobě se zajímá o civilizační kolapsy. První sborník na toto téma pod názvem „Něco krásného končí“ vydal v roce 2008.

Soukromí:

Je ženatý a vychovává dvě děti, Jana a Julii.

Čeká nás kolaps společnosti, stejně jako u civilizací před námi.

zemích stát přerozděluje až 60 procent HDP. Víte, jak to bylo v Egyptě? Z papyrů, které jsme objevili v Abúsíru, se například dočteme, že v jednom z pyramidových komplexů během náboženského svátku denně poráželi 14 kusů dobytka. Maso se nespálilo na oltáři, ale rozporcovalo a rozdělilo mezi kněze. Svátky trvaly po mnoho dnů, během roku jich byla spousta a pyramidových komplexů a dalších chrámů stály desítky. Na každý byly navázány i tisíce úředníků. Panovník proto musel

Nový koncept státu může být značně okleštěný, důchody nastupujícím generacím se vůbec nemusejí vyplácet.

ze státního majetku odřezávat stále větší část, hlavně zemědělskou půdu. Rozběhl se zběsilý přerozdělovací cyklus, který skončil zhroutením celé společnosti. Přejde vám to jiné než dnes?

A stavba pyramid?

Když tvrdíte, že jste král, tak to také musíte dokázat. Silou to nelze dlouhodobě, ekonomické nástroje fungují lépe a vlastně dodnes. Faraon na státních stavbách, jakými byly například pyramidové komplexy, přímo či nepřímo zaměstnával až čtvrtinu populace, Egypt tehdy měl zhruba milion obyvatel. Jeho poddaní proto měli velký zájem, aby se pyramidy stavěly, do značné míry na tom závisela jejich existence. Pokud faraon dal svému lidu práci, bylo vše v pořádku, a udržel se ve funkci. V okamžiku, kdy na konci Staré říše zůstal panovníkem jen formálně a nezajistil už vůbec nic, tak přišel krach.

Pyramidy dokonce srovnáváte s Temelínem...

To se přímo nabízí. I na dostavbě jaderne elektrárny Temelín může mít zájem značná část populace, firem, osob, a to na dlouhou dobu. Také v tomto případě dává stát lidem práci a stará se o to, aby se točily peníze. Pokud je tu byznys, tak si elita udržuje své postavení. V opačném případě je zle.

Jenomže elektrárna přece na rozdíl od hrobky dává nějaký užitek, energii.

Pyramidy ale také znamenaly živobytí pro ohromné množství lidí, o které se nikdo nemusel starat jiným způsobem. Kromě toho vedly k rozvoji výběru daní, k novým technologiím, hledaly se kvůli nim nové pracovní postupy a metody dopravy. Starověký stát díky nim zprvu vzkvétal.

Když pomáhaly k vzestupu civilizace, tak proč v nich vidíte problém?

Protože po nějakých třech stoletích se jejich pozitivní efekt vyčerpá. Když analyzujete jednotlivé kolapsy v dějinách, uvidíte, že právě ty aspekty, které na začátku vedly k růstu ekonomiky a rozvoji státu, se najednou přeměnily v opak. Pokud někdo zkoumá příčiny zániku nějaké společnosti, měl by nejprve zjišťovat, jak celý systém vznikl, jak byl koncipován a jak se rozrůstal. Tam zpravidla najde i odpověď na otázku, jak skončí.

Takže stavba pyramid je vlastně jakousi kombinací rozvojových programů a sociálního státu?

Vždy si v této souvislosti vzpomenu i na naši penzijní reformu. Vycházela z předpokladu, že mírně poroste ekonomika a nastartuje alespoň mírný demografický růst. Nic z toho se nestalo. Asi neplatí ani to, že se jejím pilířem stanou fondy. Dá do nich dnes někdo peníze?

Já celé řešení vidím jinak. Než hledat ad hoc úspory, je na místě úvaha, jak dál. Pokud nevěříte, že svět stvořilo slovo boží, tak musíte přijmout nějakou formu evolučního myšlení. Přiznat, že i formy státu se vyvíjejí. Nic není definitivní, ani demokracie, ani typ společnosti a samozřejmě ani současné zajištění důchodů. Nový koncept státu může vypadat i jinak. Může být značně okleštěný, důchody nastupujícím generacím se vůbec nemusejí vyplácet. To by posílilo roli rodiny a podpořilo demografický růst. Rodina je model, který v 99 procentech historie fungoval bezvadně.

V minulosti rodina možná fungovala výborně, teď ne. Zhruba polovina manželství se rozvádí.

Protože se spoléháme na stát. Ten ale nevznikl jako dojná kráva. Každý se přece rodí s tím, že za sebe jednou bude zodpovědný. Nejdříve by se měla posílit výchova k zodpovědnosti a pak říci:

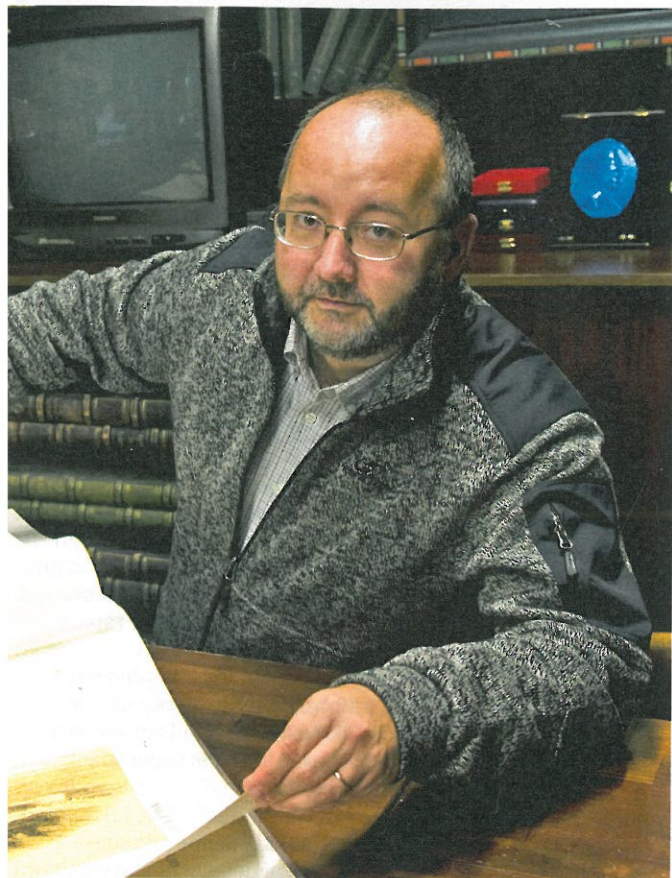

Nebudeme od vás chtít platby na důchody, ale počítejte s tím, že penzi od státu mít nebudete. Určité pozitivní změny už probíhají, třeba ve zdravotnictví. Jinde jsou ale dál. Učil jsem v USA, a tam lidé sportují jako zběsilí, sledují, co jak působí na jejich zuby, žaludek, oči či pleť, protože vědí, že když něco zanedbají, tak je to bude stát příšerné peníze u doktora. To tu chybí.

ZNIČUJÍCÍ PŘEROZDĚLOVÁNÍ

Kritizujete bismarckovský model - nebyl to ale právě na jeho základě založený sociální stát, který bránil válkám a revolucím?

Bismarckovský stát vznikl ještě před 1. světovou válkou. Té nezabránil, nezabránil ani další světové válce, ani Afghánistánu či Iráku. Samozřejmě je to věc diskuse, je ale důležité o tom mluvit a nabízet i jiný úhel pohledu. Ve všech think tancích, ať v USA či u nás, máte především politiky a ekonomy, a ti mají na věci odborný, leč nutně značně

Díky pyramidám starověký stát zprvu vzkvétal, po nějakých třech stoletích se ale jejich pozitivní efekt vyčerpal, říká **egyptolog Bárta**.

oborech považují za příznak blížící se transformace.

Ve vaší knize probíráte kolapsy od paleolitu až do současnosti. Je v tom i nějaké snadno uchopitelné poučení?

Pro Čechy je to připomínka, že domácí elity byly neustále likvidovány snad už od roku 1618. Není divu, že stát je v takovém stavu, v jakém je. Také bychom měli zapomenout na pýchu spojenou s představou, že v naší technologicky vyspělé společnosti se nemůže nic katastrofálního stát. Stále jsme součástí evolučního procesu a stejně jako zkolabovaly a prošly transformací civilizace před námi, tak to potká i nás. Zda to bude za rok, za pět let či za století, je otázkou, ale rozhodně se tomu nevyhneme. Snad jen díky vzdělání a technice můžeme omezit negativní dopady.

Naše studie také na mnoha příkladech ukazuje, že když určitá struktura přestává být funkční, tak ji musíte rozložit zcela a pak vytvořit novou. Napadá mě primitivní příměr: stále ohřívaná polévka nakonec nebude k jídlu, musíte ji vylít a uvařit novou.

Některá vaše doporučení, třeba to o penzích, jsou ale velmi radikální.

Snad. Osobně se hlásím k textu George Sorose z roku 1996, v němž se podnikatel zamyslel nad vývojem kapitalismu, pokud bude fungovat jen volná ruka trhu. Docela dobře předpověděl, co se nyní

jednostranný pohled. Většina aktuálních problémů tohoto světa je spojena s rozdílností v geografii, jazycích, náboženstvích, antropologií a dalšími oblastmi, které studují humanitní vědy.

Viceguvernér ČNB Mojmir Hampel v jedné z kapitol vaší studie připomíná teorii amerického ekonomu Mancura Olsona, že k úpadku každého společenství přispívá neúměrné prosazování skupinových zájmů.

Jde o teorii „redistribučních koalicí“ a je dobře, že se o ní po 30 letech začíná mluvit rovněž u nás. Pro Egypt platí výborně. Tam si několik vlivných rodin zprivatizovalo stát, což byl jeden z důvodů, proč se země rozpadla. Jak to je u nás, ponechám na čtenářích.

Za jeden z faktorů egyptského úpadku považujete i snižující se úroveň elit.

V říši na Nilu se premiérem, vezírem stal i kadeřník. Vyplývá z toho jediné: čas se moc nemění. Stačí se podívat kolem, jak vyrostly univerzity, které

univerzitami vůbec nejsou. Nebo na úrovni bakalářského studia.

Vysokoškoláků je ale daleko více než dříve. To snad není pokrok?

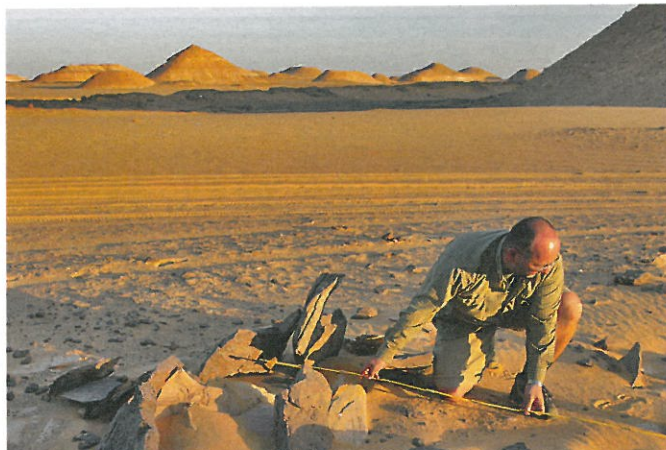
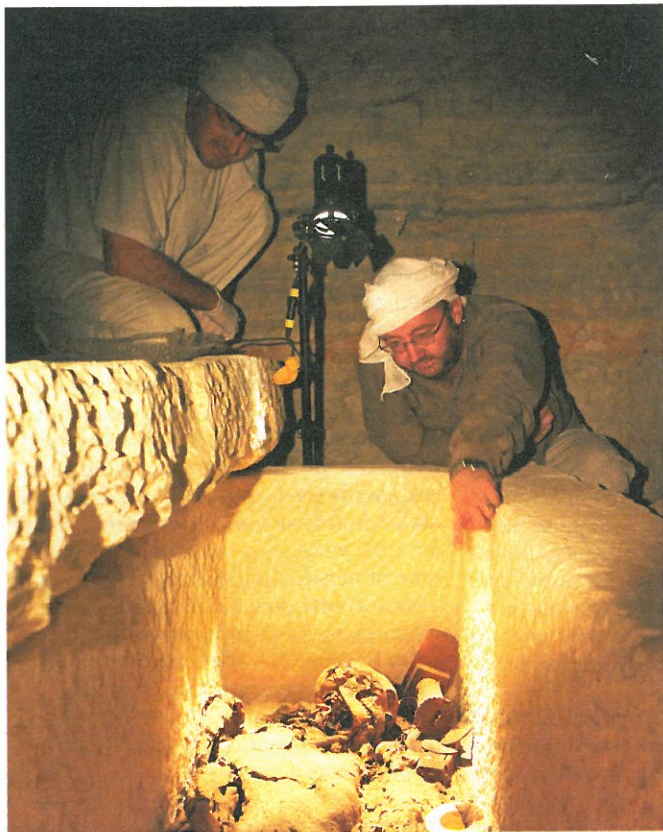
Máte pocit, že sem dopadla nějaká kometa a zásadně změnila genetický fond populace? Že každý získal navíc deset IQ bodů? O tom, že úroveň vzdělanosti klesá, se vůbec nemusíme bavit. To je úplně jasné.

TECHNIKA NÁS NEZACHRÁNÍ Nesouvisí tento pesimistický pohled na naši civilizaci s přívalem zpráv o současné recesi? Co když ekonomika opět půjde nahoru?

Jedním ze signálů, podle kterých poznáte, zda jsme na běžné trajektorii, nebo se dostáváme do skutečně vážné situace, je řetězení dílčích krizových momentů. Těch bylo ve 20. století velké množství a v prvním desetiletí století jednadvacátého jdou doslova jeden za druhým. Klidové intervaly mezi nimi se zkracují, což i v jiných vědeckých

I ve starém Egyptě, pokud to tam mělo fungovat, musela elita značnou část svého bohatství sdílet s ostatními.

děje. Loni vyšla podobná stať v Harvard Business Review autorů Michaela E. Portera a Marka R. Kramera o sdílení hodnot. Říkají v ní zjednodušeně, že firmy by měly dbát na to, aby v prostředí, v němž se pohybují, přetékala část jejich potenciálu firemní hranice a ovlivnila okolí. Aby bohatství bylo sdíleno. Je to trochu objevení Ameriky, ale i tak je dobře, že se něco takového opět připomnělo. Konec konců i ve starém Egyptě, pokud to tam

Sucho, které Egypt dusí už více než čtyři tisíciletí, bylo zřejmě posledním faktorem, který znamenal krach ekonomicky vyčerpané Staré říše. Na snímku archeologické naleziště v Západní poušti.

Miroslav Bárta u nevyloupené hrobky egyptského kněze ze třetího tisíciletí před naším letopočtem v Abúsíru.

mělo fungovat, musela elita značnou část svého bohatství sdílet s ostatními.

PRÁVO NA VLASTNÍ CESTU

Často, zvláště v přírodních vědách, se připomínají pády civilizací vyvolané živelními katastrofami.

Dávám přednost vysvětlení založeném na narůstajících vnitřních problémech. Přírodní katastrofy bývají až poslední kapkou, s níž se narušený státní organizmus nedokáže vyrovnat. Také v Egyptě k tomu došlo, existují záznamy o poklesu výšky nilských záplav. Nedostatek vody na zavlažování znamenal menší úrodu a nestabilní společnost najednou neměla prostředky na velkolepé projekty.

Nemyslete si, že by to teď bylo jiné. Vezměte jen, k čemu vedl relativně nevelký výbuch sopky Eyjafjallajökull na Islandu. Kdyby byla sopka větší, jako indonéská Krakatoa v 19. století, tak by nás to možná porazilo. Obilí se pěstuje na severní polokouli, a pokud by k explozi došlo v předjaří, tak vůbec nemusela vzejít úroda. Na jihu ho nekoupíte a představte si, co by pro Evropu znamenal rok bez obilí. Strašná představa.

V Egyptě trávíte hodně času. Nemáte pocit, že pokud u nás o křížovce civilizace mluvíme, tak tam už na ní stojí? Výsledky káhirské revoluce Západ docela zklamaly.

Musíte vzít v úvahu, že změny, které začaly za dost krvavých událostí, trvají zhruba rok. Po desítkách let tam lidé najednou mohou dávat najevo své názory a emoce. Nám se to jeví zmatečné a divoké, ale jde o normální věc. Ani u nás, po pádu komunismu v roce 1989, nejsou věci dodnes takové, jaké je chceme mít.

Nemůžete přece popřít vzestup islamismu.

Je to ale legitimní, jde o jejich volbu. My za sebou zase máme husitství. Ani teď s našimi problémy a kauzami nestojíme v takové pozici, abychom někoho kritizovali. Navíc Egypt nezápoují jen s novou situací, ale doplácí i na to, že bývalý režim podcenil vzdělanost. Tu demokracie nepochybně vyžaduje, stejně jako odpovědnost.

Co když nepůjde o žádnou výchovu k demokracii, ale posun někým k iránskému vzoru? Tam islám nahradil západní vzory.

Pokud si to Egypt a lidé, kteří v něm žijí, vyberou, tak se nedá nic dělat. Proč bychom jim měli říkat, jak to má být? Z jakého titulu? Nechápu, proč všichni vycházejí z toho, že když něco není podle našeho modelu, tak je to špatně.

Snad to po pádu komunismu před dvaceti lety zformuloval americký filozof Francis Fukuyama: liberální demokracie je nejlepší forma lidského uspořádání a všichni se k ní blíží.

Když se rozhlédnete po světě, tak zjistíte, že neblíží. Naopak. Stejně jako neurychlíte duševní dospívání člověka, tak neuspíšíte ani vývoj jednotlivých států, které mají odlišnou úroveň vzdělanosti, jinou náboženskou zkušenost a jejichž ekonomiky zůstávají na různém stupni vývoje.

Není vysvětlení jednoduše v tom, že islámský svět je za tím křesťanským o několik set let opožděn?

Patrný je odstup v technologii. Ale ve velkých městech a mezi vysokoškoláky na žádné zpoždění nenarazíte. Jediným lékem je dát těm lidem čas vybudovat si vlastní stát. A vybrat si třeba i možnost jít jinou cestou, než jakou kráčí Evropa nebo celá euroatlantická civilizace. Je to přece jejich věc. Představte si, že by nám někdo mluvil do toho, co se tu děje. Nebo Američanům. Máme technologický náskok, to nás ale neopravňuje myslet si, že všechno víme lépe.

Co když vám ale Egyptané řeknou, že egyptologie není třeba?

Naším problémem je zdůvodnit, proč nás je třeba. Proto jsme například dávali dohromady naši knížku.

Říše zaváté prachem

Stávající západní civilizace může zkolabovat stejně snadno jako starověké společnosti.

Josef Pravec

Jakou budoucnost má před sebou současná euroamerická civilizace? Především na tuto otázku se pokouší odpovědět osmisetstránková studie „Kolaps a regenerace: cesty civilizací a kultur“ napsaná kolektivem českých vědců v čele s egyptologem Miroslavem Bárto. Na základě archeologických, historických, klimatologických a samozřejmě i ekonomických studií její autoři naznačují, že společnost bez zásadních reforem čekají těžkosti. Právě takové, které už rozvrátily dlouhou řadu říší či celých civilizací. Jistou útěchou může být konstatování, že ve většině případů nezmizely beze stopy, ale po kratší, či delší regeneraci existovaly dál.

Publikace, kterou vydalo nakladatelství Academia, nabízí pohled 33 českých expertů na krizové momenty v lidských dějinách, některé osudové okamžiky české historie i na kolapsy způsobené přírodními katastrofami. Záběr je skutečně široký, od českého paleolitu až po současnou Evropu a Ameriku.

Jedná se o nepřehlédnutelný příspěvek k mezinárodní diskusi, která za hranicemi běží už 20 let. Nejde přitom jen o akademická cvičení: semináře na toto téma pořádají nejen univerzity, ale například i NATO nebo centrální banky. Ostatně jeden z viceguvernérů ČNB, Mojmir Hampl, je autorem příspěvku, který se na teoretické úrovni pokouší vysvětlit politické příčiny přerodělování ve vyspělých zemích.

Klíčová je úvodní stať egyptologa Miroslava Bárty, která určuje vyznění celé publikace. Na pádu staroegyptské říše stavitelů pyramid ukazuje na obecné příčiny civilizačních kolapsů. Vidí je nejen v ochabující ekonomice, ale především v přerostlé byrokracii, neúnosných sociálních výdajích a neschopnosti i nevzdělanosti elit. Přičemž zdůrazňuje, že ke všemu lze nalézt blízké paralely i dnes.

Podstatně „mírnější“ zůstává archeolog Petr Charvát, který na mezopotámském příběhu starém pět tisíc let přibližuje zánik urucké veleříše, která se přetransformovala v menší a z ekonomického hlediska jednodušší federaci sumerských městských států.

Sborník vůbec není jednohlasný. Nezastřenou polemiku s ústřední tezí o nevyhnutelnosti a pravidelnosti kolapsů postihujících složité společenské organismy představuje příspěvek archeologa Evžena Neústupného. Nehovoří o zániku, ale o pulsování kultur a vnějších změnách podoby materiální kultury. Tedy módy a stylu života.

Přínosné jsou ponory do minulosti českých zemí. Ať jde o zánik keltské civilizace na přelomu letopočtu z pera archeoložky Alžběty Danielisové, rozpad první české říše, tedy státu bojovných Boleslavů v 10. století, od Michala Lutovského, či popis pozvolného úpadku nejprve za husitství a později za uvažujícího stavovského státu před rokem 1618. První podává historik Petr Čornej, druhý jeho kolega Jaroslav Pánek.

Ne vždy pády říší přicházely náhle. Historik Robert Kvaček upozorňuje na vnitřní důvody rozbití Rakouska-Uherska

Kolaps a regenerace. Kniha analyzuje příčiny krachů jednotlivých říší a lidských společenství od paleolitu do současnosti.

●●
Přerostlá byrokracie, vysoké sociální výdaje, neschopnost a nevzdělanost elit. To jsou hlavní důvody kolapsu.

a polemizuje s rozšířenou představou, že mohlo přežít až do současnosti. Monarchii nezničila 1. světová válka, ale neřešené problémy, které vyvřely při národnostních třenicích 20 let před prvním výstřelem v zákopech.

V dalších kapitolách se analyzuje rozpad Římské říše, vzestupy a pády staročeské civilizace, zánik španělské koloniální říše, tureckého sultanátu či britského impéria. Od rozkladu Sovětského svazu je pouze krůček k rozboru současných problémů, například příspěvku Jiřího Ellingera mapujícího rozporuplný pohled amerických expertů na úpadek vlastní země. Geolog Václav Cílek stvrzuje chmurnou vizi budoucnosti připomínkou, že docházejí suroviny a pitná voda.

Větší odstup od událostí nebývá na škodu. Kapitoly věnované vzdálenější minulosti, které ne vždy zcela korespondují s představou o náhlých a zákonitých kolapsech, nelze mimo vědeckou obec příliš zpochybňovat. Pasáže o katastrofické současnosti mohou i mezi neodborníky vyvolat vášně. Jak viceguvernér Hampl, tak zejména ekonomové Miroslav a Michaela Ševčíkovi totiž vidí hlavní problém v přerostlém sociálním státě a v druhém případě i v neschopnosti razantně zakročit proti narůstajícím rozpočtovým schodkům. Třeba za cenu likvidace eurozóny, návratu k národním měnám. A omezení samostatnosti zemí, kterým se nebude dostávat majetku k drsné restrukturalizaci dluhu.

Přitom existují i odlišné názorové proudy připomínající, že sociální stát po desítky let bránil násilným revolucím a krvavým válkám, a volající po globálních pravidlech, regulaci nadnárodních korporací a státních zásazích do ekonomiky.

V každém případě však představuje publikace „Kolaps a regenerace“ se symbolickou babylonskou věží na obálce důstojný příspěvek do debaty, která nás čeká a kterou nemohou vést jen politici a ekonomové. Bárta to říká jasně: „Kdo popírá minulost, popírá smysl sama sebe.“